

YEŞİL EKONOMİ, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VS...

Bugün başta Birleşmiş Milletler Teşkilatı olmak üzere hemen hemen tüm uluslararası kuruluşların doğayı koruma ve çevre sorunlarıyla ilgili etkin girişimlerde bulunması, konunun aslında tek bir ülke ya da ülkeler grubundan çok tüm insanlığı ilgilendiren bir sorun olduğunu gösteriyor. Ancak yanıtlanması gereken birçok soru ya da insanın gözüne takılan birçok çelişki var. Çevreyi tahrip etmeden büyüme mümkün olabilecek mi?

Son birkaç aydır yazmış olduğum organik yazılarının sonuncusu “organik tarım dünyayı besleyebilir mi?” başlığını taşıyordu. Hatırlayabileceğiniz üzere organik ya da biyodinamik ya da ekolojik tarımın son zamanlarda klasik tarım tekniklerine alternatif olarak öne çıkarıldığını ve bu alternatif üretim tarzının açlığa çare olmada daha başarılı olacağı tezinin gittikçe kabul görür hale geldiğini yazmıştım. Bundan sonraki yazılarımda son zamanların moda deyimini ile “Yeşil ekonomi bağlamında sürdürülebilir kalkınma ve tarımsal üretim” konularını gerek bitkisel üretim gerekse hayvansal üretim, değişen demografik yapılar ve tüketim alışkanlıkları gibi farklı boyutlarıyla ele alacağız.

Kimler ne kadar takip ediyor bilemiyorum; ancak konu gerçekten çok önemli ve önemli olduğu kadar da karmaşık ve çok boyutlu. Bir tarımcı olarak ben konuyu 1992 Rio zirvesinden bu yana sürdürülebilir tarımsal üretim çerçevesinde izliyorum ve sizlere de bu çerçevede bilgi vermeye çalışacağım.

Öncelikle “Yeşil Ekonomi” ve “Sürdürülebilir Kalkınma” deyimlerini anlamakta yarar var.

Prof. Dr. Selim Çetiner

Sabancı Üniversitesi
Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi
selim.cetiner@tarlasera.com

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), *yeşil ekonomi*yi “gelecek nesilleri önemli çevre risklerine ve ekolojik kırılganlıklara maruz bırakmadan, uzun vadede insanların refahını artıracak mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtım ve tüketimiyle ilgili ekonomik etkinlikler sistemi” olarak tanımlamaktadır.

Belki inanmayacaksınız ama epey bir zamandır duymaya alıştığımız *sürdürülebilir kalkınma* için ise 100’den fazla tanım bulunuyor. Ben burada, derslerde kullandığım Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 tarihli “Brundtland Raporu” tanımını veriyorum: “Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamalarını tehlikeye sokmadan bugünkü ihtiyaçları karşılayan kalkınma”.

Aslında şöyle bir baktığımızda her iki kavram ve dolayısıyla tanım arasında büyük benzerlikler olduğunu söyleyebiliriz. Pekiyi, o zaman ortalıkta neden yüzlerce tanım dolaşıyor diye sormak gerekiyor. Yukarıda da belirttiğim gibi konu son derece karmaşık ve onun için de herkes bir tarafa çekiyor diyebilirim.

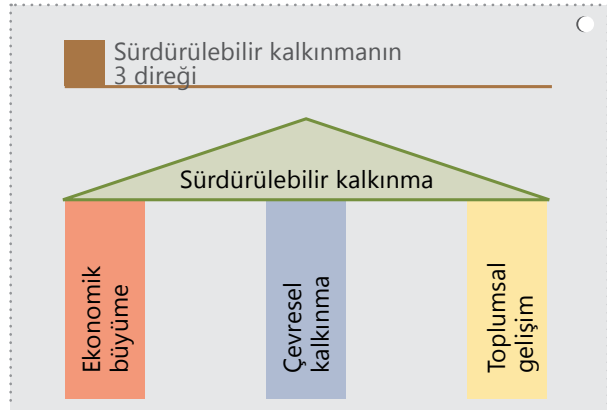
Birkaç hafta önce uluslararası katılımlı bir gıda kongresini izledim. Dünyanın önde gelen çok uluslu gıda devlerinin hepsinin sunumlarındaki ortak nokta neydi biliyor musunuz? Sürdürülebilirlik. Her ne hikmetse, tüm şirketler insanların sağlıklarını ne kadar fazla düşündüklerini anlatmaktan çok, ne kadar çevreci olduklarını, gençlerin çevre gönüllüsü olmalarını desteklediklerini filan anlatıyorlardı. Bu arada patates ya da mısır cipslerinin ne kadar sağlıklı olduğunu, paketlenmiş hazır gıdalardaki tuz oranını düşürmek için yapılan ar-ge çalışmalarını anlatanlar da yok değildi...

Bilmiyorum dikkatinizi çekti mi; son zamanlarda bankalar, büyük holdingler de ne kadar yeşil olduklarını, karbon ayak izi hesabı verdiklerini filan reklam etmeye başladılar. Sosyal sorumluluk projelerinin son gözdesi “yeşillik” oldu. Televizyonlardaki “yeşil ekran” da sorumsuz davrananları ciddi şekilde uyarıyor adeta...

Gazetelerde de HES’lere, nükleer santrallere, termik santrallere, altın işletmelerine, açık madencilığe karşı eylemleri gösteren haberler eksik olmuyor. Bazı duyarlı köşe yazarlarımız da bu çevre sorunlarını pek sık gündeme getiriyorlar. Yani halkımızda çevreye karşı sorumlu davranma bilinci bundan 15-20 yıl öncesine kadar oldukça artmış vaziyette -ki bunun son derece önemli ve sevindirici olduğunu düşünüyorum.

Bu arada küresel ısınma, eriyen buzullar, yükselen deniz seviyesi, küresel iklim değişikliği, küresel enerji politikaları, enerji koridorları, yenilenebilir enerji, yeşil enerji, karbondioksit emisyonu, sera gazı, Kyoto Protokolü vs. gibi sözcükleri de hemen her gün duyup okumanız mümkün. Afrika’daki kuraklık, açlıktan ölen çocuk, Somali’ye yardım gibi konular da aynı sıklıkla olmasa da basına yansıyan konular arasında. İstanbul gibi büyük kentlerde yaşayanların ya da yaşamaya çalışanların her gün onlarca mantar gibi yükselen gökdelenleri görmemesi mümkün değil. Milyonlarca insanın her gün 2-3 saatlerini trafikte harcamalarına ne demeli? Sabah ve akşam saatlerinde o kadar süre trafik sıkışıklığında bekleyen araçların yaktığı yakıtı, saldıkları karbondioksiti hesaplayan var mı acaba? Yeşil ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma dediğimiz kavramların ne kadar karmaşık olduğunu anlatmak için verdiğim örnekleri çoğaltmak mümkün ancak aşağıdaki şekil ile detaylara girebiliriz. Sürdürülebilir kalkınmanın 3 ana ögesi veya direği (yabancı literatürlerin bazılarında bu sütun diye geçer) bulunuyor (Şekil 1): Toplum, çevre ve ekonomi. Bunlardan birinin aksaması diğer tüm olayları doğal olarak etkileyebiliyor.

Toplumsal öğelere baktığımız zaman eşitlik, katılım, güçlenme, sosyal hareketlilik, kültürlerin korunması gibi ana başlıklar görüyoruz. Aslında buraya 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Belgesi’ndeki tüm hakları koymamız mümkün. Çevre içerisinde ilk olarak biyoçeşitlilik, doğal kaynaklar, çevresel taşıma kapasitesi, ekosistem bütünlüğü ve tabii ki temiz hava ve su akla geliyor. Ekonomiyle ilgili olarak hizmetler, ev ihtiyaçları, endüstriyel

Şekil 1

büyüme, tarımsal üretim ve büyüme, insan kaynakların verimli kullanımı gibi konular öne çıkıyor.

Şimdiye kadar söylediklerimle umarım kafanızı karıştırmamışımdır! Ama itiraf etmeliyim ki sizleri bilmem ama benimki hayli karışık. Öncelikle, kulağa son derece hoş gelen yeşil ekonomi, sürdürülebilir kalkınma gibi kavramları oluşturan temel öğelerin önemli bir kısmı birbirleriyle çelişme bile sıkı bir rekabet içerisinde bulunuyor. Bunların hepsini belli bir denge içerisinde yürütüp üstüne bir de kalkınmayı sağlayabilmek oldukça çetin bir görev. Onun için de Güney Afrika Cumhuriyeti'nde toplanan BM İklim Zirvesi'nden bir anlaşma çıkması mümkün görünmüyor.

Evet, Asya'nın güneyindeki kimi yerde seller ve taşkınlar olurken bugünlerde Avrupa 1880 yılından beri en kurak kış mevsimini yaşıyor. Ama Çin ve Hindistan gibi hızlı büyüme-yi yakalamış ülkeler ve ABD karbondioksit salımı konusunda lider konumlarını bırakmak istemiyorlar. Kimilerine göre küresel ısınma var, ama bu iddia edildiği gibi karbondioksit salımıyla doğrudan ilgili değil. Kimi bilim çevreleri ise bu konuda, yani karbondioksit ve diğer sera gazı düzeylerindeki artış ile küresel ısınma arasındaki ilişkiye yönelik somut veriler ortaya koyuyorlar. Bir kısım bilim insanı ise küresel ısınmanın varlığını inkâr etmemekle beraber, bunun sonuçlarının iddia edildiği gibi idare edilemez olmadığını, asıl meselenin iklim değişikliği olduğunu ve bilim insanlarının yaşanan bu değişikliklere karşı yeni buluşlarla çözüm üretebileceklerini öne sürüyorlar.

Sürdürülebilir kalkınma meselesine tekrar dönecek olursak. Yanıtlanması gereken birçok soru ya da insanın gözüne takılan birçok çelişki var; hem çevre koruma hem de kalkınma aynı anda nasıl olacak konusunda. Yani çevreyi tahrip etmeden büyüme mümkün olabilecek mi?

İlk başlarda vermiş olduğum tanım, aslında bu çelişkiyi de güzelce harmanlamış bulunuyor. Bu tanımı yapanlar, yoksulluğu azaltmak için başvurulan ekonomik gelişmeye paralel olarak çıkan çevresel tahribatın kaçınılmazlığını fark etmiş görünüyorlar.

Kayıtlara bakarsanız, bu sıkıntıların ilk defa 1969 yılında uluslararası kuruluşların gündemine girdiğini görebilirsiniz. Greenpeace'in kuruluşu da 1971. Aradan geçen 40 yılı aşkın süre içerisinde çevre koruma bilinci ve çevreye karşı duyarlılığın gittikçe arttığını görüyoruz. Bugün başta Birleşmiş Milletler Teşkilatı olmak üzere hemen hemen tüm uluslararası kuruluşların doğayı koruma ve çevre sorunlarıyla ilgili etkin girişimlerde bulunması, konunun aslında tek bir ülke ya da ülkeler grubundan çok tüm insanlığı ilgilendiren bir sorun olduğunu gösteriyor.

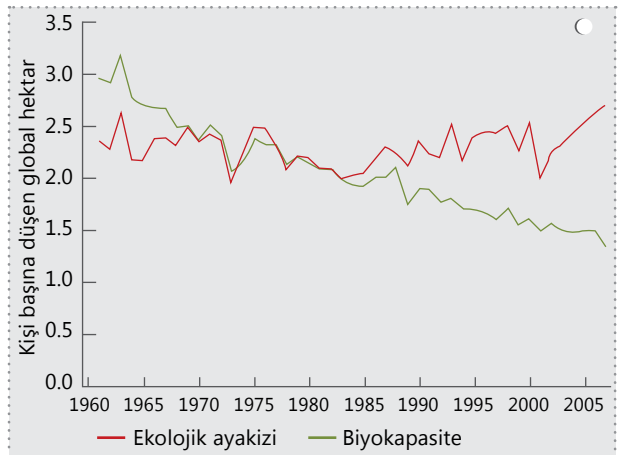
Önümüzdeki yıl Haziran ayı içerisinde yapılacak Rio+20 Zirvesi için bir taraftan ülkeler, örneğin bizde Kalkınma Bakanlığı, bir taraftan OECD ve FAO gibi uluslararası kuruluşlar, bir

taraftan da aklınıza gelebilecek tüm STK'lar sıkı bir hazırlık içerisinde...

Biyçeşitlilik ve Biyogüvenlik konularında daha önce yazmış olduğum yazılardan hatırlarsanız, 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde toplanan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Rio Deklarasyonu ile birlikte günümüzde Gündem 21 adı verilen kapsamlı bir yol haritası ortaya koymuştu. Toplam 40 bölümden oluşan belge, 21. yüzyılda hem çevrenin korunması hem de sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için yapılması gerekenleri listeliyordu.

Gelin görün ki, aradan geçen 20 yıl içerisinde bu hedeflere pek de ulaşılabildiği söylenemez. Evet, bazı ülkeler beklene-nin daha üzerinde bir kalkınma hızını yakalamış, bazı ülkeler ise büyük bir finansal kriz ile boğuşur hale gelmiş. Arjantin ve Brezilya gibi ülkeler son 10-15 yılda tarımsal üretimlerini katlarken, Afrika'dan sık sık kıtlık haberleri geliyor, 7 milyarı geçen dünya nüfusunun 1 milyarının yeterli beslenemediğini görüyoruz. Diğer bir ifadeyle binlerce kişinin, uzmanın katılımıyla yapılan tüm toplantılara, hazırlanan yüzlerce hatta binlerce sayfalık raporlara, yol haritalarına rağmen ekonomik kalkınmayla çevre arasındaki çatışma henüz kaldırılabilmiş değil. İnsanların ekolojik denge üzerindeki ayak izleri oldukça ağır ve bu olumsuz etki gittikçe artıyor. Dünya genelindeki bu olumsuz etkiyi ülkeler bazında da görmemiz mümkün. Şekil 2'den görebileceğiniz üzere Türkiye'de de 1980'lerin başından itibaren biyolojik taşıma kapasitesi üzerindeki ekolojik ayak izi hızla artmaktadır.

Böylesi karmaşık ve çözümünü neredeyse imkansız gibi görünen "yeşil ekonomi çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma konularını" bundan sonraki yazılarımızda sürdürülebilir tarımsal üretim sistemlerini tartışarak anlatmaya çalışacağım. Ne de olsa biz tarımcıların birinci görevi, insanların en temel ihtiyacı olan gıda maddelerinin düzenli olarak temin edilmesidir.

Şekil 2